

A neo-rekcionárius irányzat Franciaországban, avagy a konzervatív elméletek forradalma(?)

2002-ben jelent meg Daniel Lindenberg „*Rendreutasítás. Az új reakcionáriusok nyomában*” című könyve, melyben a francia történész arról értekezett, hogy az elmúlt években egy új konzervatív értelmiségi generáció jelent meg, akik megkérdőjelezik az 1968-as „forradalom” által elért liberális és szociáldemokrata értékeket, és képviselőik egyre nagyobb szerepet kapnak a médiumokban is. A könyv az ezredforduló idején még nem tartott számot nagy érdeklődésre, azonban 15 évvel a kötet első megjelenése után 2016 januárjában az értekezés újra a könyvesboltok polcaira került egy bővített előszóval, amiben a szerző kifejti, hogy míg a 2000-es évek elején csak néhány filozófus és publicista képviselte ezt az új konzervatív irányzatot, addig napjainkra gondolkodók egész sora csatlakozott az úgynevezett neo-reakcionárius filozófusok táborába.¹ Ezen régi-új filozófiai irányzat Lindenberg szerint teljesen teret nyert a médiában, s befolyásoló erővel bír a politika és a közvélemény területén is.

(Neo-reakcionárius filozófiai irányzat és képviselői) A neo-reakcionárius jelzővel azon politikai gondolkodókat, társadalomfilozófusokat és publicistákat illetik, akik megkérdőjelezik az eddigi liberális eszme által képviselt államfelfogást (miközben a demokratikus jogállam kereteit, a jog és jogrend elsődlegességét, a felvilágosodás korának eredményeit nem vonják kétségbe), a multikulturalizmus pozitív hatását, az úgynevezett multikulturális „irénizmust” (ami szerint el kell fogadni a multikulturális társadalom létjogosultságát Franciaországban a posztkoloniális bűnösség nevében), s a nyitott társadalmak létjogosultságát. Véleményük szerint fel kell hagyni az úgynevezett politikailag korrekt beszéddel, ami nem más, mint a valóság tagadása, és „ki kell söpörni a progresszivitás illúzióját”. Álláspontjuk szerint a politikailag korrekt gondolkodás teljesen kisajátította a „mainstream” médiát és a közbeszédet, ami ellenben tagadja a valóságot, s nem tolerálja az ellenvélemény megfogalmazását sem. (Így Franciaországban gyakran előfordul, hogy a baloldal képviselői nem hajlandóak vitaszalhoz ülni a másként gondolkodó filozófusokkal.) A régi-új irányzat képviselői között főként filozófusokat, írókat és publicistákat találhatunk. A legismertebbek közülük Alain Finkielkraut filozófus, a Francia Akadémia tagja, Michel Ofray, Pascal Bruckner, Francois-Xavier Bellamy filozófusok vagy Eric Zemmour publicista, de közéjük tartozik Michel Houellebecq író is, akinek Behódolás² című könyve világsikert aratott.³

(Ideológiai alapok: szakítás a múlttal a múltért)

Baloldalkritika

A neo-reakcionáriusok szerint a jelenlegi szociáldemokrata és liberális gondolkodók elfordultak a klasszikus baloldali eszméktől, s mindent a Jean-Paul Sartre által kidolgozott filozófiai irányvonal, az individualizmus, azaz az egyén szabadságának az eszméje alá rendelték, ami azonban aláássa a társadalom alapjait biztosító intézményeket, így például az államot, a nemzetet vagy a kultúrát. Emellett az 1968-as kulturális forradalom nem az elmaradott rétegek felemelkedését hozta magával, hanem egyrésztől kitermelt egy kulturális, nemzeti és történeti örökséget nélkülöző generációt, míg másrésztől egy olyan politikai-szakértői elit létrejöttét segítette elő, amely elszakadt a valóságtól, s csupán a kedvező gazdasági adatok elérése lett az egyetlen cél számukra. Ennek elérését

az egyén teljes szabadságának a garantálásában látják, ami egyúttal magával hozza a kultúrák teljes szabadságát is, ami megteremti a terepet a multikulturális társadalmak kiépítéséhez. Ez azonban magával hozza a nemzeti, sőt európai kultúra háttérbe szorítását, így minden nacionalista hangnem káros, ezért akár a francia történelem megtagadásától sem riadnak vissza, ellenben hangsúlyt kapnak a franciák által a történelemben elkövetett bűnök. Véleményük szerint ugyanis a francia nép bűnös a napóleoni háborúk, a gyarmatosítások és a II. világháború alatt tanúsított kollaborációs politika miatt.⁴ Így a múltban elkövetett hibákért Franciaországnak toleránsnak és befogadónak kell lennie, elfogadván, s támogatván a multikulturalizmust, a társadalmi sokszínűséget. Az irányzat képviselői az „igaz baloldaliaknak” vallják magukat, s véleményük szerint, akik ezekkel a dogmákkal szembe mennek, vagy csak megkérdőjelezzik érvényességüket, azok nem szalonképesek, s politikai – rendszerint jobboldali – szélsőséget képviselnek.⁵⁶

A neo-reakcionárius gondolkodók helyzete a politikai filozófiát tekintve azért is érdekes, mivel képviselőik nagy része baloldali, sőt szélsőbaloldali, maoista és trockista nézeteket valló filozófusok csoportjába tartozik vagy tartozott az 1960-as 1970-es évek folyamán.⁷ Azonban idővel észlelték, hogy a baloldali értelmiség egy része elfordult a „klasszikus” baloldali értékektől, annak ellenére, hogy magukat még mindig az „igaz baloldaliaként” határozzák meg. Pascal Bruckner szerint azonban ez az „igazi baloldal” számos hibát elkövetett. Egyrészt elősegítették az oktatás, mint a kultúra transzmissziós mechanizmusának teljes leépülését, így az már nem a tudás, a kultúra közvetítését szolgálja, és nem a kiválóságok kitermelését végzi, hanem szórakoztatási intézményként él a köztudatban, ahol a tudás helyett már csak a készségek kerülnek előtérbe.⁸ Ez azonban jelentősen hátráltatja az egyes társadalmi csoportok társadalmi integrációját Franciaországban. A legnagyobb hiba Bruckner szerint azonban az, hogy a baloldal teljesen feladta a munkásosztályt, amit legjobban a baloldali think tank, a Terra Nova tanulmánya fogalmazott meg: a kutatóintézet szerint a baloldal számára a jövőben a választóik nagy részét a városi liberális fiatalok és a külvárosok – főként bevándorló – lakossága fogja adni, így a munkásosztály már nem számít prioritásnak a baloldal számára.⁹ Ezzel azonban a Szocialista Párt feladta az egykori társadalmi bázisát és egyszerűen tálcán nyújtotta át a Nemzeti Frontnak a francia munkásosztályt. Eric Zemmour könyvében, az „Öngyilkos franciákban” is felhívja a figyelmet, miszerint a baloldal számára nem létezik más, mint a belvárosi értelmiség és a külvárosi bevándorlók, s céljuk, hogy a politikájukkal őket szolgálják. Így a munkás- és alsóközéposztály nagy része párt nélkül maradt – főként a Kommunista Párt ellehetlenítése után – s ebbe a politikai űrbe a Nemzeti Front sikeresen maga köré tudta gyűjteni a támogatóit.

Marcel Gauchet szerint – akit szintén neo-reakcionáriusként tartanak számon – ez az egész gyermeteg vita, melyet a baloldal folytat azok ellen a filozófusok ellen, akik kritikával illetik a baloldal eddigi politikáját, jól mutatja az egész oldal gondolkodóinak az irányvesztését és tanácstalanságát. Az úgynevezett neo-reakcionáriusokat érő támadások azok felé irányulnak, akik fel merik tenni a baloldal számára kínos kérdéseket, amelyekre ők nem tudnak vagy nem mernek válaszolni. „*Egy morálisan hisztérikus és politikailag gyenge baloldal, amely a saját dogmaiba van bezárva.*” – állítja Gauchet.¹⁰

Sokszínű gondolkodói kör

Többen – a kritikák ellenére – nem tartják magukat a neo-reakcionárius mozgalom képviselőjének, főként, ami az irányzat fiatal képviselőit illeti. Így például Francois-Xavier Bellamy kategorikusan elutasítja azt az álláspontot, miszerint neo-reakcionárius lenne, mivel úgy véli, egyáltalán nem a múlt megidézését, s az oda való visszatérést akarják el-

érni, hanem épp ellenkezőleg, egy olyan új lázadó eszmét képviselnek, amely gyökerestől szakítani akar a '68-as generáció által felépített mítoszokkal. Solange Bied-Charreton író szerint a neo-reakcionárius jelző túlzás. A reakcionárius emberek hisztérikusak és veszélyesek, s a múlt teljes visszaállítását követelik. Helyesebbnek tartja, ha egyszerűen csak konzervatívoknak határozzák meg őket.¹¹

A mozgalom képviselőinek sokszínűségét jól mutatja, hogy azok sem a jobb-, sem a baloldali politikai pártok holdudvarához nem tartoznak. Finkielkraut elutasítja azt, hogy a jobboldalhoz kössék, ugyanis véleménye szerint a francia jobboldal nem építi be az általa vallott filozófiai gondolatokat a világgépébe mivel ez egy teljes paradigmaváltást jelentene részükről. Eriz Zemmour pedig már nem lát sok különbséget a jobb- és a baloldali politikája között, mindkettő ugyanazt a politikailag korrekt politikát folytatja, amely azonban teljesen figyelmen kívül hagyja a lakosság jelentős részének mindennapi életét. Ezzel szemben Michel Onfray továbbra is baloldalinak (maoistának) vallja magát „*abban az értelemben vagyok baloldali, ha ez azt jelenti, hogy segítő kezet nyújtunk a társadalom elesettei és szegényei számára*”, de elutasítja azt, hogy az „igaz baloldalhoz” kössék, mivel véleménye szerint ők nem állnak ki a társadalom leginkább kiszolgáltatott tagjaiért.¹²

Ezen gondolkodókban azonban közös, hogy céljuk nem a világ megváltása és teljesen új világ kiépítése, hanem a történelmi kontinuitás és a számukra értékes európai civilizáció újbóli felfedezése.

Értékek válsága

Európai értékek

Alain Finkielkraut filozófus szerint, aki egykoron maga is kommunista gondolkodó volt, Európa mint érték és mint fogalom teljesen kiüresedett az európaiak szemében, köszönhetően az európai uniós elitnek, ami főként az úgynevezett „*soha többé*” gondolkodásmód teljes eluralkodására vezethető vissza. Ez nem jelent mást, mint, hogy „*soha többé háborút, soha többé hitleri rasszizmust, s soha többé gyarmatosítást*”. Azonban mindezen történelmi tények ignorálásán túl elutasításra került Európa esszenciája is, mindaz, ami az értékek szintjén az átlagember számára megtestesíti Európát, úgymint a történelme, a vidéki élet, a műemlékei, a városai és falvai, a kulturális (nemzeti alapú) diverzitása, valamint életmódja. Azonban ezen értékek felvállalása a baloldal számára azt jelentené, hogy vonalat húzunk azok között, akik európaiak, és azok között, akik nem, s így őket kvázi diszkriminálnánk, kiközösítenénk Európából. Mivel azonban a baloldali értelmiség ezt nem akarta/akarja felvállalni, így nem maradt más megoldás, mint a múlt teljes eltörlése, tagadása, melyre a legjobb példa Pierre Moscovici volt gazdasági miniszter, jelenlegi uniós biztos nyilatkozata, melyben tagadta Európa keresztény gyökereit.¹³ Európa így már semmiféle szubsztanciális értéket nem testesít meg az átlagember számára, s az egész nem más, mint jogszabályokból, s procedúrákból álló építmény, s mindez azon irreális eszmerendszer mentén épült fel, miszerint Európának mindenki számára lehetőséget kell biztosítania mindenféle diszkrimináció nélkül.

Finkielkraut véleménye szerint azonban a nyugat-európai, liberális „baloldali” gondolkodók Európát tekintve tévúton járnak, s bevallja, hogy sokáig ő is úgy vélte, mint a nyugati filozófusok nagy része, hogy Európát nem más testesíti meg, mint az egyén teljes, korlátok nélküli szabadságát garantáló multikulturális társadalom, s a jogszabályok és jogi procedúrák által meghatározott szabályrendszer. A pálfordulása akkor történt, amikor felfedezte az olyan kelet-európai szerzők műveit, mint Czeslaw Milosz, Kazmierz Bradnys és Milan Kundera munkásságát. Ezen szerzők ugyanis az orosz diktatúrával szemben nem csupán az emberi jogok halmazaként és a demokrácia védel-

mezőjeként tekintettek Európára, hanem úgyis, mint egy civilizációra. Így Finkelkraut szerint Európa múltját egyáltalán nem csökkentik az európaiak által elkövetett bűnesetek, amivel a liberális-baloldali gondolkodók sokszor megvádolják. A filozófus szerint az európai identitást, közös európaiságot semmi sem szimbolizálja jobban, mint a Milan Kundera által a „Foglyul ejtett nyugat, Közép-Európa tragédiája” című esszékötetében¹⁴ leírt esemény, miszerint az 1956-os magyar forradalom során a magyar ellenálló csapatok, nemcsak Magyarországért haltak meg, hanem Európáért, ahogy az általuk küldött üzenetben is olvasható: „*Meg fogunk halni Magyarorszáért, Európáért*”. Véleménye szerint ez az egy sor jól szimbolizálja, hogy Európa többet jelent annál, mint szabálygyűjtemények, s emberi jogok összessége; s kiemeli a nemzeti, s az európai kultúráért való önfeláldozást. Finkelkraut szerint meg kell őrizni az európai civilizáció alapjait, amelynek – akárcsak a többinek – vannak sötét időszakai, de ennek ellenére annak dicsőségét és az általa elért sikereket nem tagadhatjuk meg.¹⁵

Finkelkraut szerint az európai öntudat degradálódását leginkább a klasszikus európai kultúra háttérbe szorulása okozza, ami így teljesen kiüresíti az európai értékvilágot. A filozófus szerint ez főként az egyre sekélyebb oktatásra vezethető vissza, ami egyrésztől biztosította a nemzeti (és így nyelvi) pluralizmust, de emellett tovább örököltette az európai közös kultúra gyökereit is, úgymint a Bibliát, az antik kultúrát, a feudalizmust, a reneszánsz gondolatokat, a reformációt és a romanticizmust.¹⁶

Oktatás

A baloldali kritika és az európaiság mellett a neo-reakcionárius gondolkodók kiemelt témaként kezelik az oktatás kérdését, ugyanis véleményük szerint a jelenlegi dzhihadizmus gyökerei is itt erednek. François-Xavier Bellamy a Le Figaro által szervezett előadása során kiemelte, hogy a legnagyobb probléma a generációk közötti tudás, tapasztalat és hagyományok átadásának a megszűnése, ami főként a közoktatási rendszer hiányosságaira vezethető vissza, ugyanis az oktatás elveszítette a kulturális transzmissziós mechanizmusát. Azonban mindez azzal jár, hogy a gyermek elveszíti az identitását, emellett az úgynevezett társadalmi példaképkeresést is magának kell elvégeznie, ugyanis azt az iskola (és a sok esetben a széthullott család) nem biztosíthatja számára, hiszen egy-egy példakép felmutatása az „igaz baloldal” szerint nem más, mint a fasiszta rendszer újbóli felszínre törése. A gyermek így azonban magára van hagyva, s önmagának kell példaképeket s identifikációs pontokat keresnie a világban, ami azonban korunkban egyáltalán nem veszélytelen. Így nem véletlen, hogy a fundamentalista iszlám képviselői a toborzó videóikkal, amikben erőt, biztonságot és hatalmat mutatnak a fiatalok számára, főként a tinédzserek köréből találnak követőkre.^{17, 18}

Bellamy véleménye szerint az oktatási rendszert meg kell erősíteni, így egyrésztől a kulturális transzmissziót kell biztosítani, másrésztől pedig a gyermeket vitára kell készíteni, s pozitív ideálképeket kell nekik felmutatni. Michel Onfray hozzát teszi, hogy így már nem a gyermeknek saját magának kell példaképeket keresnie sztárok, hírességek, s legrosszabb esetben dzhihadista harcosok személyében, hanem az oktatási rendszer és kulturális közeg tud a diák számára követendő példákat felmutatni.¹⁹

Az új generáció megjelenése

Az irányzat idősebb képviselői mögött már sorakoznak a fiatalabb generáció tagjai is, akiknek már sem emlékük, sem kapcsolatuk sincs az 1968-as eseményekkel és eszményekkel, amelyek számukra már a múltat képviselik, így meg merik kérdőjelezni annak érvényességét és mernek új alternatívákat keresni. Példaképeik között a klasszikus

gondolkodók közül Albert Camus-t, Hanneh Arendt-et és Raymond Aront emelik ki, míg a kortárs filozófusok közül főként Alain Finkielkraut, Éric Zemmour és Michel Houellebecq szerepel. A fiatal generáció között találhatóak írók, filozófusok, szociológusok, valamint újságírók is. Szemben a szülei generációival, akik próbálták betartani a politikailag korrekt véleményalkotás szabályait, ők már nem félnek leírni azt, amit gondolnak. Emellett kommunikációjukban már nemcsak a klasszikus audiovizuális csatornákat használják, mint a televízió vagy a rádió, hanem aktívan részt vesznek a közösségi média világában is, így jelen vannak Twitteren vagy Facebookon, ami így lehetőséget nyújt számukra, hogy gondolataikat a fiatalabb korosztály számára is közvetítsék.²⁰

(A neo-reakcionárius gondolkodók kritikája) Daniel Lindenberg szerint, aki elsőként foglalkozott a neo-reakcionáriusokkal, ezen filozófiai irányzat képviselői mindent kiüresítenek. Így a köztársaság, a felvilágosodás, a nemzet, a laicizmus, a feminizmus, mind-mind üres szavak náluk, s arra használják fel, hogy a saját érdekeiket védjék, s szembeállítsák az egyes állampolgárokat. Kritizálják a nyitott, s multikulturális társadalmakat és minden gonoszság gyökerének a francia társadalomban élő asszimilálhatatlan „barbárokat” tartják, írja Lindenberg.

A neo-reakcionáriusok minden emberi értéknek a hanyatlását látják, legyen az az iskola, a francia nyelv, a hatalom, a laicizmus eszménye. A keresztény civilizáció szerintük veszélyben van, s számukra az utolsó igazi mentsvár és példakép nem más, mint Vlagyimir Putyin Oroszországa, ahol még megtalálható az autoriter társadalom nosztalgijája, a férfiaság, a hatalom, ami azonban semmi jóval nem kecsegtet – olvashatjuk Lindenberg tárcáját a *Le Monde*-ban.²¹

Előretörésüket mi sem mutatja jobban Lindenberg szerint, mint az a tény, hogy a szocialista kormány is egyre több általuk képviselt elem mellett száll síkra, úgymint az állampolgárság megvonása, a rendkívüli állapot kihirdetése, a rendőrség hatalmának megnövekedése. Gisèle Sapiro, az EHESS grand école oktatója szerint, aki könyvében²² mélyrehatóan foglalkozott ezen filozófiai irányzat képviselőinek az elméleteivel, a média is jelentős szerepet játszik abban, hogy ezen filozófusok egyre inkább teret nyernek a közéletben. Nem telik el úgy hét, hogy a *Le Figaro*, a *Le Point*, illetve valamelyik televíziós csatorna ne közölne interjút az irányzat egy-egy hangadójával, ami azonban az egyre inkább öregedő és a globalizáció kihívásait nehezen feldolgozó lakosság körében szimpátiára talál.²³ Sapiro szerint a mozgalom képviselői főként a félelmekre építenek, s a kollektív identitás védelme érdekében lépnek fel, s elsősorban a „barbárokat” (ami rendszerint az iszlám világot jelenti) állítják szembe Európa értékeivel és törekenségével.

(Nincs új a nap alatt, avagy a klasszikus filozófiai hagyományok továbbélése?) Sudhir Hazareesingh, az Oxfordi Egyetem Franciaország-szakértője szerint túlzás azt állítani, hogy valami új kulturális forradalom zajlik Franciaországban az ideológiák terén. Szerinte „nincs új a nap alatt”, ugyanis a francia forradalom óta mindig is öltre menő viták voltak a francia a bal-, és jobboldal között. A vita egyik oldalról a francia forradalom vívmányainak a védelme, a másik oldalról pedig a reakcionizmus, azaz az ancien régime támogatása volt. Így míg az egyiknél a szabadság, addig a másiknál a tekintélyelvűség, az egyiknél a folytonos haladás, addig a másiknál a szabályok tisztelete állt szemben egymással. Ezen dualitás mentén zajlott a vita a XX. század második felében is, azonban a kommunizmus bukásával, illetve a szocialista kormányzat által a progresszív elméletek felvállalásával az 1980-as években a baloldaliak elvesztették a talajt a lábuk alól. Eközben a reakcionáriusok beépítették a filozófiájukba a köztársaság eszményét,

a liberális értékek egy részét, az egyenlőséget és a testvériséget, ami jelentős érvelési potenciált biztosított a konzervatív gondolkodók számára.²⁴

A politológus azonban nem tartja valószínűnek azt, hogy a Franciaországban zajló ideológiai viták globális szinten is kifejtjenék majd hatásukat, ugyanis az ország mára már kevésbé meghatározó ezen a téren, mint egykoron volt. Mindennek ellenére a neo-reakcionista irányzat hosszabb távon meghatározhatja a francia közgondolkodást, aminek előjele lehet François Fillon Köztársasági politikus győzelme az elnökjelölési választásokon. A *L'Opinion* publicistája, Ludovic Vigogne szerint,²⁵ ugyanis míg az Alain Juppé által képviselt politikai irányzat a chiraci örökségre épített, mely jobboldalisága ellenére sokat merített többek között Jean-Paul Sartre, Michel Foucault és egyéb baloldali filozófusok elméleteiből, addig François Fillon ideológiája a korunk külső társadalmi mozgalmaira alapoz, amelyek a 2012-es baloldali elnökválasztási győzelem után jelentkeztek a francia társadalmon belül. Kezdvé a „Manif pour tous” konzervatív mozgalommal, egészen a neo-reakcionárius filozófusokig és gondolkodókig – mint Eric Zemmour vagy Philippe de Villiers –, akik sikeresen tematizálták a francia közvéleményt, s kiszorították a baloldali-liberális gondolkodók jelentős részét a média területéről.²⁶ A neo-reakcionárius gondolkodók tényerését azonban leginkább az segíti, hogy a francia baloldali gondolkodók nem tudnak hatékony választ adni a korunk emberét feszélyező kérdésekre, kihívásokra, amihez azonban – a konzervatív gondolkodók szerint – nagyban hozzájárultak ők maguk is.²⁷

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bellamy, François-Xavier: *Les déshérités ou l'urgence de transmettre*, J'ai lu, 2016, Párizs.
 Bock-Côté, Mathieu: *Le multiculturalisme comme religion politique*, Cerf Editions, 2016, Párizs.
 Charle, Christophe & Jeanpierre, Laurent (szerk.): *La vie intellectuelle en France : Tome 2, De 1914 à nos jours*, Seuil, 2015, Párizs.
 Durand, Pascal & Sindaco, Sarah: *Le discours „néo-réactionnaire” : Transgressions conservatrices*, CNRS, 2015, Párizs.
 Houellebecq, Michel: *Soumission*, Flammarion, 2015, Párizs.
 Finkelkraut, Alain: *L'identité malheureuse*, Stock, 2013, Párizs.
 Kundera, Milan: Un Occident kidnappé, la tragédie de l'Europe centrale, *Le Débat* 27. szám, 1983, Párizs.
 Lindenberg, Daniel: *Le rappel à l'ordre : Enquête sur les nouveaux réactionnaires*, Seuil 2016, Paris.
 Zemmour, Eric: *Mélancolie française*, Le Livre de Poche. 2010, Párizs.
 Zemmour, Eric: *Le Suicide français*, Albin Michel, 2014, Párizs.

JEGYZETEK

1	Daniel Lindenberg: <i>Le rappel à l'ordre : Enquête sur les nouveaux réactionnaires</i> , Seuil, 2016, Paris.	
2	Michel Houellebecq: <i>Soumission</i> , Flammarion, 2015, Paris.	6
3	http://www.telerama.fr/idees/avec-zemmour-polony-ou-finkelkraut-le-debat-intellectuel-francais-tourne-t-il-a-vide,137331.php	7
4	Eric Zemmour: <i>Mélancolie française</i> , Le Livre de Poche. Párizs, 2010.	8
5	http://premium.lefigaro.fr/vox/societe/2016/05/20/31003-20160520ARTFIG00276-	9
	pascal-bruckner-reactionnaire-cette-injure-doit-devenir-un-titre-de-fierte.php	
	Eric Zemmour: <i>Le Suicide français</i> , Albin Michel, Párizs, 2014.	
	http://abonnes.lemonde.fr/idees/article/2016/01/19/une-revolution-conservatrice-qui-avance-a-visage-decouvert_4849561_3232.html	
	http://www.lepoint.fr/politique/pascal-bruckner-la-gauche-a-trahi-11-11-2015-1980784_20.php	
	http://tnova.fr/rapports/gauche-quelle-majorite-electorale-pour-2012	

- 10 <http://www.telerama.fr/idees/avec-zemmour-polony-ou-finkelkraut-le-debat-intellectuel-francais-tourne-t-il-a-vide,137331.php>
- 11 http://www.lepoint.fr/societe/les-enfants-de-finkelkraut-19-05-2016-2040394_23.php
- 12 <http://premium.lefigaro.fr/vox/societe/2016/01/08/31003-20160108ARTFIG00073-michel-onfray-l-homme-qui-empeche-la-gauche-de-dormir.php>
- 13 <http://premium.lefigaro.fr/vox/politique/2016/05/09/31001-20160509ARTFIG00084-racines-chretiennes-de-l-europe-reponse-a-pierre-moscovici.php>
- 14 Un Occident kidnappé, la tragédie de l'Europe centrale, Le Débat no 27, 1983, Paris.
- 15 http://www.lepoint.fr/europe/alain-finkelkraut-nul-n-est-pret-a-mourir-pour-l-europe-30-06-2016-2050917_2626.php
- 16 <http://premium.lefigaro.fr/vox/societe/2016/07/22/31003-20160722ARTFIG00045-alain-finkelkraut-les-djihadistes-revent-d-une-guerre-civile.php>
- 17 François-Xavier Bellamy: Les déshérités ou l'urgence de transmettre, J'ai lu, Párizs, 2016.
- 18 <http://premium.lefigaro.fr/vox/societe/2016/07/26/31003-20160726ARTFIG00308-francois-xavier-bellamy-la-france-est-visee-dans-son-identite.php>
- 19 <http://premium.lefigaro.fr/vox/societe/2016/01/08/31003-20160108ARTFIG00073-michel-onfray-l-homme-qui-empeche-la-gauche-de-dormir.php>
- 20 http://www.lepoint.fr/societe/les-enfants-de-finkelkraut-19-05-2016-2040394_23.php
- 21 http://abonnes.lemonde.fr/politique/article/2016/01/18/les-neoreacs-ont-ils-gagne-la-bataille-des-idees_4848861_823448.html
- 22 Pascal Durand & Sarah Sindaco: Le discours „néo-réactionnaire” : Transgressions conservatrices, CNRS, Párizs, 2015.
- 23 http://abonnes.lemonde.fr/idees/article/2016/01/16/la-revolte-des-clerics-contre-les-demunis_4848388_3232.html
- 24 <http://www.telerama.fr/idees/sudhir-hazareesingh-la-france-croit-qu-elle-peut-penser-pour-le-monde-entier,137332.php>
- 25 <http://www.lopinion.fr/edition/politique/cles-revolution-fillon-114883>
- 26 <http://www.telerama.fr/idees/sudhir-hazareesingh-la-france-croit-qu-elle-peut-penser-pour-le-monde-entier,137332.php>
- 27 <http://premium.lefigaro.fr/actualite-france/2016/12/27/01016-20161227ARTFIG00183-gauche-cherche-intellectuels-desesperement.php>